

«حلقات»

درس ۱۲۸

استاد: حجت‌الاسلام والمسلمین علم‌الهدی

آموزشیار: آقای پیشوایی

در جلسه گذشته درباره دو نوع خبر متواتر صحبت کردیم . گفتیم اگر مخبرین مستقیماً واقعه را مشاهده کرده باشند، این نوع تواتر را بی واسطه می نامیم . و اگر مخبرین مستقیماً واقعه را ندیده باشند بلکه از کسانی که مشاهده کرده اند نقل کنند، این نوع تواتر را تواتر با واسطه می نامیم.

شهید صدر(ره) برای یقینی شدن خبر با واسطه دو روش بیان فرمودند . در درس گذشته روش اول یعنی اثبات تواتر در تمامی حلقه ها را بررسی کردیم . در این جلسه روش دوم را مورد بحث قرار می دهیم و بعد به سراغ بحث اقسام تواتر خواهیم رفت.

و الآخر: ان تبدأ عملية تجميع القرائن الاحتمالية على أساس حساب الاحتمال من القيم الاحتمالية للخبر غير المباشر فتلاحظ القيمة الاحتمالية لقضية يشهد شخص بوجود شاهد بها، و تجمع مع قيم احتمالية مماثلة، و هكذا حتى يحصل الإحراز الوجداني. و هذا طريق صحيح غير انه يكلف افتراض عدد أكبر من الشهادات غير المباشرة، لأن مفردات الجمع أصغر قيمة منها في حالة الشهادات المباشرة.

أقسام التواتر:

إذا واجهنا عدداً كبيراً من الاخبار فسوف نجد إحدى الحالات التالية.

الحالة الأولى: ان لا يوجد بين المدلولات الخبرية مشترك يخبر الجميع عنه، كما إذا جمعنا بطريقة عشوائية مائة رواية من مختلف الأبواب، و في هذه الحالة من الواضح ان كل واحد من تلك المدلولات لا يثبت بالتواتر، و انما يقع الكلام في إثبات أحدها على سبيل العلم الإجمالي لكي ترتب عليه آثار العلم الإجمالي.

شهید صدر(ره) در بحث تواتر با واسطه دو روش را بیان فرمودند.

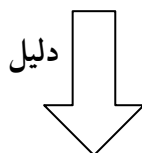
روش اول :

در این روش باید تواتر در تمامی حلقه ها و طبقه ها اثبات شود . در طبقه اول که از شاهدان مستقیم واقعه تشکیل می شود لازم است که مخبرین تعداد و ویژگی های خبر متواتر را داشته باشند . به طوری که اگر ما از خود آنها این خبر را می شنیدیم به مفاد آن یقین پیدا می کردیم. در مرحله دوم، تک تک این اخبار باید به طوری برای طبقه بعد نقل شوند که اگر ما از خود آنها می شنیدیم به تک تک آن اخبار یقین می کردیم. یعنی هر کدام از این خبرهای مستقیم را چندین نفر برای ما نقل کنند تا ما به تک تک این گفته ها یقین کنیم. در طبقات بعد هم باید همین روش ادامه پیدا کند.

روش دوم :

در این روش ما به طبقه بندی و گروه بندی راویان و مخبرین نمی پردازیم و اصرار ندا ریم که تواتر را در هر طبقه به صورت جداگانه اثبات کنیم؛ بلکه تک تک روایات و خبرهای رسیده را در عرض هم نگاه می کنیم و سلسله سند هر کدام از خبرها را جداگانه مورد بررسی قرار می دهیم . هر خبر با توجه به سلسله سندی که دارد درجه ای از احتمال صدق را در ذهن ما ایجاد می کند. مثلاً روایت (الف) ۵۰٪ و روایت (ب) ۴۰٪ و روایت (ج) ۶۰٪ و ... ارزش احتمالی تمام روایت ها را می سنجیم. اکنون مانند تواتر بی واسطه به کسر و انکسار این ارزش های احتمالی می پردازیم . به این منظور، احتمال خلاف هر کدام از روایات را در هم ضرب می کنیم تا احتمال کذب مجموع روایات به دست آید . کسرهای اعشاری کمتر از یک، وقتی در هم ضرب شوند مرتب کمتر می شوند . در بحث ما هم، همه ی کسرها کمتر از ۱۰۰٪ هستند. حال با ضرب این احتمالات به طور مرتب، مقدار احتمال خلاف کم می شود تا جایی که احتمال کذب مجموع روایات به صفر نزدیک می شود. از آنجا که ذهن انسان به احتمالات بسیار ضعیف توجه نمی کند ، با طی این فرآیند، یقین به صدق خبر حاصل می شود.

باید توجه داشت که در این روش ارزش احتمال صدق در هر یک از اخبار با واسطه، نسبت به اخبار بی واسطه کمتر است. در نتیجه در این روش چندین برابر اخبار مستقیم، به خبر با واسطه نیاز داریم تا یقین به مفاد خبر حاصل شود.

در اخبار بی واسطه فقط احتمال خطای ناظر مستقیم وجود دارد ولی در اینجا علاوه بر احتمال خطای ناظر مستقیم، احتمال خطا و کذب واسطه ها هم وجود دارد؛ یعنی کسی که از ناظر مستقیم، خبر را نقل می کند، احتمال دارد که خواسته باشد به شخص اول دروغی ببندد، یا آنکه کلام را از کسی دیگر شنیده و به او نسبت می دهد، یا آنکه گوینده کلامی گفته و او اشتباه فهمیده است. درجه این احتمالات در مخبر مستقیم کمتر است و در نتیجه، احتمال صدق کلام مخبر مستقیم بیشتر است.

حال با وجود این احتمالات خطا و کذب در واسطه ها، هر چه تعداد طبقات این واسطه ها کمتر باشد احتمال صدق خبر بیشتر است.

در بحث های رجالی به حدیثی که تعداد واسطه های آن کم باشد و همه روای آن، شیعه عادل باشند، حدیث صحیح اعلایی گفته می شود. مرحوم عبدالله بن جعفر حمیر کتابی به نام قرب الاسناد دارد که در آن احادیثی که سند کوتاه دارند را جمع آوری نموده است.

اقسام تواتر

طبق تقسیم بندی مشهور اصولیون، تواتر بر سه قسم است که عبارت است از :

شهید صدر(ره) بحث را مانند مشهور اصولیون ارائه نمی کند؛ بلکه برای تواتر سه حالت - که با تعریف مشهور، اندکی تفاوت دارد - ترسیم کرده و در باره ی تک تک این حالات بحث می کند.

حالت اول

برای ورود به این بحث، شهید صدر(ره) مقدمه ای ذکر نموده و بعد وارد اصل بحث می شوند.

مقدمه بحث

فرض می کنیم صد نفر که با هم ارتباطی ندارند جداگانه برای ما درباره ی موضوع خاصی خبری نقل کنند . اگر این افراد از سر مصالح شخصی سخن گفته باشند و بخواهند آنه به نفع خودشان است به ما بگویند، باید بین اخبار آنها تفاوت باشد؛ چرا که افراد مختلف، نوعاً مصالح متفاوت دارند. ولی اگر از سر حقیقت سخن گفته باشند باید سخنان شان به هم شبیه باشد؛ چرا که حقیقت، واحد است. حال اگر چندین نفر از این افراد سخن شان به هم شبیه باشد، احتمال صدق کلام آنها بالاتر می رود.

شباهت در مدلول مطابقی : مفاد اخبار آنها کاملاً مشابه با هم باشد

اقسام شباهت در اخبار

قسمتی از مفاد کلام آنها شبیه به هم باشد ⇐ شباهت در مدلول تضمنی

((کلیه حقوق این اثر متعلق به مرکز آموزش های غیر حضوری حوزه های علمیه خاوران می باشد))
لوازم کلام آنها با هم تشابه

داشته باشد ⇐ تشابه در

نکته

با توجه به مقدمه بالا و قبل از ورود به بحث، شهید صدر (ره) دو اصطلاح را در اینجا عنوان می فرمایند که ابتدا به توضیح آنها می پردازیم:

مضعف کمی:

یعنی تضعیف کننده کمی احتمال خلاف. در مثال بالا هرچه تعداد اخبار مشابه زیاد می شود به همان میزان احتمال کذب و خطا تضعیف شده و کاهش می یابد. پس بالا رفتن تعداد این اخبار مضعف کمی احتمال خلاف است.

مضعف کیفی:

در مثال بالا هرچه شباهت کلام مخبرین بیشتر می شود، احتمال خطا و کذب تضعیف شده و کاهش می یابد. چرا که افراد مختلف معمولاً نمی توانند مثل هم دروغ بگویند یا همه مثل هم اشتباه کنند. این ویژگی و کیفیت خاص این اخبار، تضعیف کننده احتمال کذب و خطای مشترک مخبرین می باشد. پس شباهت اخبار، مضعف کیفی احتمال خلاف است.

طرح یک سؤال

اگر از میان هزار خبر، صد خبر را به صورت تصادفی اختیار کنیم آیا علم اجمالی به صدق یکی از این مخبرین حاصل می شود؟ مثلاً در یک کتاب حدیثی که حاوی ۱۰۰۰ روایت است - و می دانیم همه آن روایات صادق نیستند بلکه ۱۰۰ روایت جعلی دارد - اگر ۱۰۰ روایت را به صورت تصادفی و اتفاقی از ابواب مختلف جمع کنیم. یقیناً تک تک این روایات برای ما یقین آور نیستند؛ چرا که شاید همه از همان روایات اشتباه باشن د. حال ممکن است ذهن ما یک سؤال

بپرسد که آیا در میان این روایات انتخاب شده حتماً یکی از آنها درست است؟ اگر جواب این سؤال مثبت باشد نتیجه این می شود که علم اجمالی به صدق یکی از این اخبار پیدار می کنیم.

جواب شهید صدر(ره) به این سؤال منفی است. که دلیل آن در درس بعد بیان می شود.

۱. شهید صدر(ره) در تواتر با واسطه برای یقینی شدن اخبار دو روش را مطرح کرده اند :

الف. تواتر در تمام حلقه ها ثابت شود.

ب. کثرت اخبار به حدی باشد که با توجه به ویژگی های این اخبار احتمال خلاف واقع بودن همه آنان به حدی برسد که قابل اعتنا نباشد.

۲. ارزش احتمالی اخبار با واسطه از اخبار بی واسطه کمتر است . چون در اخبار با واسه احتمال خطا و کذب چند نفر باید نفی شود که در نتیجه احتمال صدق پایین می آید و لذا در تواتر با واسطه به تعداد خبر بیشتری نیاز است.

۳. تشابه دو خبر گاهی به صورت تشابه مفاد دو خبر است که در این صورت به آن تشابه در مدلول مطابقی می گوئیم.

۴. تشابه تحلیلی به این معناست که مفاد اخبار، عیناً مشابه با هم نباشد و به دو صورت است : اگر دو خبر در قسمتی از مفاد خبرها شبیه باشند گفته می شود که تشابه در مدلول تضمنی دارند و اگر این شباهت در لوازم این دو کلام باشد به آن تشابه در مدلول التزامی می گوئیم.

۵. در مجموعه ای از اخبار که از افراد مختلف نقل شده است، تشابه مدلول مطابقی یا تحلیلی این اخبار، مضعّف کیفی نامیده می شود؛ یعنی افزایش تشابه، تضعیف کننده احتمال خطا می باشد.

۶. در مجموعه ای از اخبار، افزایش تعداد اخبار مضعّف کمی نامیده می شود؛ یعنی افزایش کمّیت این اخبار تضعیف کننده احتمال خطا یا کذب دسته جمعی می باشد.